

SIK ENDRE¹ – BARTEK MÁRIA²

A PÁROK FOGYASZTÁSÁNAK EGYENLŐTLENSÉGE³

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2023.2.55>

ABSZTRAKT

Ebben a tanulmányban azt vizsgáljuk, hogy a háztartás tagjai közötti egyenlőtlenségek hogyan függnek össze a háztartástagok fogyasztási egyenlőtlenségeivel. Azért választottuk tanulmányunk tárgyául a fogyasztást, mert belátható, hogy ennek biztosítása a háztartás tagjai számára a háztartás egyik legfontosabb funkciója. Feltételeztük, hogy a fogyasztás háztartáson belüli egyenlőtlensége összefügg a háztartástagok egyéb háztartáson belüli egyenlőtlenségeivel, hiszen része annak a komplex folyamatnak, amely a háztartástagok közötti státusz meghatározását alakítja, de ami nem áll meg a háztartások határán, hanem kihat a háztartáson kívüli folyamatokra is. A kutatást az EU-SILC 2015. évi adatbázisán végeztük, s bár a rendelkezésre álló adatok nem tettek lehetővé alaposabb elemzést, az megállapítható volt, hogy a háztartáson belüli fogyasztási egyenlőtlenségek, ha kismértékben is, de összefüggenek a párok közötti egyéb egyenlőtlenségekkel, valamint hogy a jobb anyagi/társadalmi helyzet csökkenti a fogyasztás egyenlőtlenségének esélyét.

Kulcsszavak: háztartás fogyasztása, háztartáson belüli egyenlőtlenségek

CONSUMPTION INEQUALITY OF COUPLES

ABSTRACT

In this paper we focus on the inequality of consumption among the two members of couples in the household and how it is interconnected with other inequalities among them. We assume that securing the level of consumption and its equitable intra-household distribution is one of the main tasks of households, and that inequalities in this area are closely interrelated with other forms of intra-household inequalities and have a significant impact on the status of the members within the household. We assume that intra-household inequalities are intertwined with macro-level inequalities as well. We used EU-SILC 2015 for the empirical research, and though the data did not allow a fine-grained analysis, we concluded that the level of intra-household consumption inequality is associated with other inequalities of the couples, and that a better economic and social situation of the household decreases the probability of consumption inequality.

Keywords: intra-household inequality and consumption

¹Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

² Eötvös Loránd Tudományegyetem

³ A kutatást (Kapcsolati tőke a háztartáson belül) az NKFIH (K131947) és a TK Családtudományi Kutatóközpont támogatta.

A PÁROK FOGYASZTÁSÁNAK EGYENLŐTLENSÉGE BEVEZETÉS

A háztartáson belüli fogyasztás egyenlőtlensége mértékének és létrejöttének megismerése két okból fontos. Egyfelől feltételezhető, hogy ilyen tudás nélkül hamisak azok a makroszintű becslések, amelyek a társadalmak egyenlőtlenségéről készülnek. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy a háztartáson belüli folyamatok részei az egyenlőtlenségek kialakulásának, akkor vizsgálnunk kell a háztartáson belüli folyamatokat is ahhoz, hogy az egyenlőtlenség mértékének egészéről pontos becslést készíthessünk.⁴

Ez a gondolat természetesen nem új, több mint harminc éve is sok szerző megkérdőjelezte azt a feltételezést, miszerint a háztartáson belül minden háztartástag igényeinek megfelelően részesül a javakban/szolgáltatásokban, vagyis azt, hogy a háztartás „fekete dobozán” belül történő folyamatok nem befolyásolják az egyének makroszinten mért egyenlőtlenségének mértékét (Haddad–Kanbur 1990). Az idézett tanulmány azt találta, hogy a háztartáson belüli élelmiszerfogyasztás egyenlőtlensége, ha kis mértékben is, de növelte az egyének közötti makroszintű egyenlőtlenséget. De Vreyer és Lambert (2018) kutatása is azt mutatta, hogy a szenegáli komplex⁵ háztartáson belüli fogyasztási egyenlőtlenséget figyelembe véve a makroszintű egyenlőtlenség sokkal magasabb, mint anélkül, továbbá, hogy a „szegény háztartástagok” hatoda olyan háztartásokban él, amelyek a makroszintű becslésben nem voltak szegények. Egy friss tanulmány (Malghan–Swaminathan 2021) szerint, noha 1973 és 2015 között jelentősen csökkent a férfiak és a nők közötti háztartáson belüli egyenlőtlenség, ennek figyelmen kívül hagyása továbbra is alábecsüli a nemek közötti makroszintű egyenlőtlenség mértékét. Ugyanezt mutatta ki Fialková és Mysikova (2021), vagyis a V4-es országok esetében is igaz, hogy a háztartáson belüli jövedelemegyenlőtlenségek figyelembevétele a nemek közötti makroszintű egyenlőtlenséget megnöveli.

Másfelől, a háztartásokon belüli folyamatok mikroszintű vizsgálata is fontos, mert ez az a közeg, amiben a háztartások tagjai tervez(het)nek, döntéseket hoz(hat)nak, véleményt formál(hat)nak. S tehetik ezt csupán saját szempontjaik szerint, de figyelembe vehetik a többi háztartástagét is, sőt, akár közösen is cselekedhetnek. Mint azt korábban Gregor és Sik (2023:5) leírták: *„a háztartás a társadalom és a gazdaság összetett, ám önálló szereplője. Nem azt gondoljuk természetesen, hogy minden társadalmi és gazdasági folyamatban fontos a háztartás szerepe, de azt állítjuk, hogy sok esetben, ha az egyén sajátosságain keresztül vizsgáljuk a társadalmi folyamatokat, akkor a szociológiát is alávétjük a módszertani individualizmus uralmának, és emiatt elsiklunk olyan hatások értelmezése mellett, amelyek fontosak lehetnek.”*

Ily módon a modern gazdaságok esetében is igaz, hogy a háztartás gyakran a gazdasági nehézségekkel

4 Ez az érvelés hasonlít ahhoz az érveléshez, amikor a GDP korrigálásának szükségességét hangsúlyozzák a kutatók. Azt találták ugyanis, hogy az otthoni munkavégzés értékének becslése a háztartási szatellit számlák során, majd ennek hozzárendelése a „hivatalos” GDP adatokhoz, erősen befolyásolja egy adott gazdaság teljesítményének mértékét (Sik–Szép 2002; Szép–Sik 2001, 2004).

5 A szenegáli háztartások gyakran többnejűek és sokszor kisebb és önálló egységekre tagolódnak, illetve egy átlagos nukleáris családnál nagyobbak (átlagosan nyolc fő).

szemben védőhálóként működik, és pufferként csökkenteni tudja a „külvilágban” kialakuló egyének közötti egyenlőtlenségek mértékét. Ez – mint később látni fogjuk- különösen fontos csapások és válságok⁶ idején, de Barrett és szerzőtársai (2000) „békeidőben” is kimutatták, hogy a háztartáson belüli fogyasztás egyenlőtlensége az egyének makroszintű jövedelemegyenlőtlenségénél kisebb. Mindez különösen igaz akkor, amikor az infrastruktúra (úthálózat, elektromosság stb.), majd az információs társadalom kiépülésével létrejön egy olyan globális világ, amelyben a háztartások egyre hatékonyabban képesek az önellátásra és „önszolgáltatásra”. Ennek eredményeképpen olyan termelési tevékenységek, amelyek korábban kikerültek a háztartásból, visszakerülhetnek oda (Gershuny 1983). A tömegtermelés által olcsóbbá váló tartós fogyasztási cikkek, majd az autó, a televízió, legújabbán a virtuális világ eszközeinek növekvő elérhetősége a háztartási termelést és széles értelemben vett reprodukciót nem csupán hatékonyabbá, de a társadalmi státusz és az egyéni boldogság növelésére is alkalmas intézményé változtatta.

Ha igaz az, hogy az egyének közötti egyenlőtlenségek a háztartáson belül és kívül (s egymáshoz kapcsolódva) egyaránt hatnak a társadalom működésére (vagyis a háztartás határa nem tagolja két részre az egyéneket körülvevő világot, legfeljebb a „benti” és „kinti” játékszabályok rendszere és a szereplők összetétele eltérő), akkor az egyenlőtlenségek létrejöttének és alakulásának folyamatait is csak a teljes rendszer áttekintésében érthetjük meg. Jó példa erre Lise és Seitz (2011) elemzése, mely szerint miközben a férfiak és a nők jövedelmei közötti egyenlőtlenség csökken (nő a nők foglalkoztatottsága és csökken a férfiakhoz képesti jövedelemhátrányuk), ám eközben a párválasztás növekvő homofiliája miatt a háztartások közötti egyenlőtlenség nő.

Elemzésünk egy olyan kutatás első lépése (lényegében tehát egy pilotkutatás), melynek célja azt bemutatni, hogy (1) a háztartáson belüli egyenlőtlenség a modern és jómódban élő világban is jelen van, bár azokhoz a társadalmakhoz képest, ahol nagy az önellátás/kisárutermelés szerepe, illetve sem a nukleáris család, sem a széleskörű női foglalkoztatottság nem jellemző, súlya kisebb, illetve (2) egy megfelelően kialakított adatbázison a háztartáson belüli egyenlőtlenséget jól lehet kutatni. Előbb röviden tárgyaljuk azt az elméleti keretet, amelyen belül a háztartáson belüli egyenlőtlenségeket vizsgáljuk, majd egy e célból létrehozott (bár nem fogyasztási elemzésekre kialakított) adatbázison vázoljuk egy ilyen kutatás menetét. Végül a zárófejezetben, a kutatás pilotjellegének megfelelően, az eredményekről kevesebbet, a kutatás korlátairól s ezek feloldásának lehetőségeiről többet írunk.

6 Például a rendszerváltás idején, amikor a magas infláció okozta gazdasági gondokkal szemben a háztartások többsége (70, illetve 77%-a) az otthoni munka fokozásával és a fogyasztás visszafogásával próbált megküzdeni (Sik 1992).

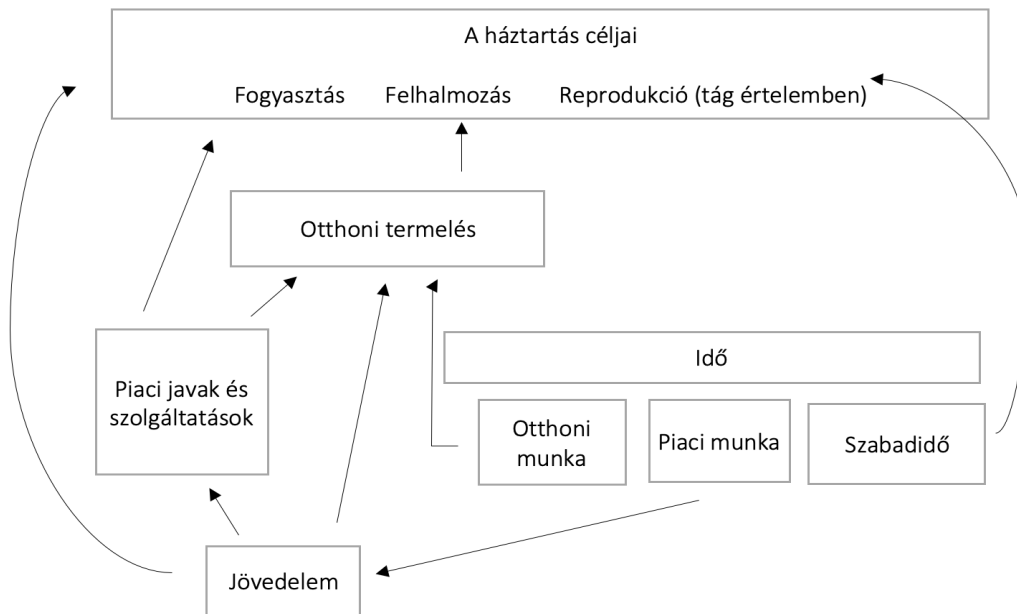
A HÁZTARTÁS MINT „MINIÜZEM” ÉS MINT „MINITÁRSADALOM”

A háztartás számára az idő az az elsődleges erőforrás, aminek felhasználásáról a háztartás (és ezen belül a háztartástagok) dönthetnek. Az alternatívák: jövedelemszerzés, otthoni munka (ami lehet önellátás és/vagy kisárutermelés), illetve szabadidő. Fogadjuk el továbbá, hogy a háztartás feladata a fogyasztás, a felhalmozás és a tág értelemben vett reprodukció⁷ lehető legmagasabb szintű biztosítása oly módon, hogy a háztartás tagjai számára az életszínvonal és a szubjektív életminőség maximuma legyen elérhető. Belátható, hogy a mindennapokban kiemelt súlya van a háztartástagok igényeihez illeszkedő fogyasztás biztosításának, hiszen ez jelenti számukra a háztartás működésével való elégedettség fő forrását. Ha a fenti állítás elfogadható, akkor a háztartásnak mint „miniüzemnek/-társadalomnak” a működését az 1. ábra megfelelően ábrázolja.

A háztartás azonban nem a többi háztartástól elszigetelten, hanem azokkal sokféle kapcsolat által összefűzve tevékenykedik, vagyis az 1. ábrán látható modell alapján működő háztartások – ha ehhez adottak az együttműködést ösztönző/kikényszerítő tényezők – más háztartásokkal együttműködve képesek cselekedni.

A háztartáson belüli és a háztartásközi kapcsolatok fontossága a tranzakciós költségek elmélete segítségével demonstrálható.⁸ Eszerint a háztartások olyan különleges tulajdonságokkal jellemezhetők, amelyek sokféle helyzetben versenyképessé teszik őket a piaci és a redisztributív termelőkkel (Pollack 1985).

1. ábra. A háztartáson belüli folyamatok modellje

Forrás: Sik (2020, 2022)

⁷ Ennek lényege, hogy itt nem csupán a biológiai reprodukcióról van szó, hanem idetartoznak a háztartás identitását, a háztartástagok értékrendjét, a háztartás (és tagjainak) jólétét alakító olyan tényezők is, mint az elégedettség, a bizalom, a háztartást összetartó szabályok definiálása (pl. hozomány, örökség, migrációs viselkedési szabályok stb.). Ebben Katz (2001) megközelítését követjük, aki szerint a háztartás működésének része a fizikai és érzelmi biztonság nyújtása, a vallási és a társadalmi tevékenységekben való részvétel koordinálása, az ügyek intézése stb. is.

⁸ A tranzakciós elméletnek a közgazdasági megközelítésben elfogadott változatát ismerteti Golovics (2021). Számunkra a feladat az volt, hogy továbbfejlesszük Pollack (1985) intézményi közgazdaságtan tételeinek háztartásra adaptált elképzeléseit.

A háztartásoknak a piaci szervezethez képest három előnyös szervezeti sajátossága van: olcsó és hatékony eszközökkel rendelkeznek tagjaik ösztönzésére (hozomány és örökség reménye, hosszú távú viszonzás feltételezése); alacsony költségű ellenőrzési eszközökkel hatékonyan képesek tagjaik tevékenységét ellenőrizni (hiszen ismerik egymást, együtt élnek); valamint mozgósítani képesek két olyan emberi érzelmet, amelyet a piaci szervezetekben nem vagy csak nagy költségekkel lehet kiaknázni: az odaadást (önzetlenséget) és a lojalitást. A piaci szervezethez képest ugyanakkor a háztartásnak hátrányai is vannak: a családi élet konfliktusai akadályozhatják a háztartás munkatevékenységeit (a pár magánháborúja a háztartás széteséséhez vezethet); a fegyelmezés eszközei korlátozottak (pl. nehéz valakit a háztartásból elbocsátani); a háztartás nem válógathatja meg az „alkalmazottait”, nem illesztheti a munkaerő nagyságát a változó feladatokhoz és szakmai követelményeket sem igen támaszthat velük szemben, ami korlátozza termelésének hatékonyságát; végül kis méretei miatt a háztartás sokféle gazdasági tevékenység végzésére alkalmatlan.

Mindezeket az előnyöket és hátrányokat figyelembe véve, a háztartás olyan helyzetekben a legműködőképesebb, amikor nem a hatékonyság maximálása az elsődleges cél. Inkább olyasfajta tevékenységek végzésére alkalmas, amik töredék-munkaidőben végezhetőek, élőmunka-igényesek, ritkán, illetőleg váratlanul fordulnak elő, illetve amik beágyazódnak a háztartástagok privát szférájába.

A kapcsolatok által összefűzött háztartások munka-, szolgáltatás- és árucseréje mint a háztartás önellátó tevékenységének kiterjesztései, jól illeszkednek a fenti tranzakcionista megközelítésbe (Sik 2012). Az ilyen cserék segítségével ugyanis csökken a háztartásnak a piaci szereplőkkel szembeni hátránya (a konfliktusok jobban kezelhetőek a szűk családnál kevésbé szoros hálózatban, nagyobb a fegyelmezés és a válogatás lehetősége, nő a munkavégző csoport rugalmassága és mérete). S noha mindez azzal jár, hogy a háztartás más szervezetekhez viszonyított előnyei is csökkennek (mivel nem működik az összetartozáson és a majdani örökségen alapuló ösztönzés és az olcsó ellenőrzés lehetősége, illetve nőnek a szervezés költségei), ám ha ez kisebb, mint az előző hatás, akkor a háztartások termelésének hasznossága az egyes háztartások számára megnő.

A pollacki modell ilyesfajta kiterjesztése jól illik a Ben-Porath (1980) által kidolgozott F-modellhez is, amely szintén a háztartás strukturális jellemzőiből kiindulva érvel e szervezettípus piaci szereplőkkel összehasonlítható előnyeinek felsorolásakor. Szerinte az összetartozás időbeli korlátlansága, a sokféle tevékenység egymásba fonódása, a szerződést nem feltételező együttműködés képessége, az egyedi tevékenységek pontos összevetésére való törekvés hiánya, illetve az erős „mi-tudat” (ami csak adott személyek között értékes, másokkal nem osztható meg) teszi a háztartást versenyképpé más szervezetekkel szemben. Ebben a modellben a háztartáson belüli folyamatok gyakori és rendszeres ismétlődése tökéletes közege az alkufolyamatok „finomhangolásának”, vagyis egy olyan intézmény létrejöttének és megerősödésének, amely – ha egyéb tényezők nem hatnak ez ellen – alkalmas a hatékony együttműködés kialakítására.

A háztartások kapcsolatai azonban nem csupán más háztartások tagjaival kötik össze a háztartás tagjait (lásd rokonság, szomszédság), hanem a háztartás tagjai egyéni kapcsolatrendszerükön keresztül is tartozhatnak a háztartásoktól (részben) független hálózatokba (munkahely, iskola, sport stb.), amelyek ugyanakkor viszhathatnak a háztartás belső szerkezetére. Egy ilyen kibővített modell alkalmas arra, hogy a háztartás tagjainak „külvilági” kapcsolati tőkéjét is bevonjuk a háztartáson belüli alkufolyamatok, egyenlőtlenségek, kooperációk⁹ elemzésébe. Hasonlóan érvel Bourdieu (1978), amikor a háztartások kapcsolati tőkéjét az egyéb tőkék szerves részeként mutatja be, hangsúlyozva, hogy a vagyon nemcsak a föld és termelőeszközök összessége, ha-

⁹ A kooperáció egy olyan helyzetet jellemez, amikor két szereplő egyszerre együttműködik és versenyez is egymással (Walley 2007).

nem ide tartozik a háztartások hálózata, valamint a kintlévőségek és adósságok szövevénye, ami mozgósítható, valahányszor rendkívüli helyzetek adódnak.¹⁰

A háztartásokon túlnyúló kapcsolatok szerepe a mindennapokban régóta ismert a szociológiai és antropológiai szakirodalomban (Litwak 1960a, 1960b, Kane 1979, Young–Wilmott 1957). Egy kiváló példa erre Litwak és Szelényi (1969) megállapítása, mely szerint a nukleáris család mint hosszú távon tételezett, multifunkcionális, érzelmi elkötelezettséget és maximális közelséget jelentő szervezet, a „mindennapos” funkciók ellátásának elemi egysége; de szükséghelyzetben nem mindig képes „helytállni”. Ilyenkor van szükség a többi primer szervezet „besegítésére”, méghozzá oly módon, ahogyan az ezek jellemzőiből következik: így a szomszédság a területi közelség miatt a gyorsaságban, a rokonság a hosszú távú összetartozás miatt a bizalmat igénylő helyzetekben segítheti ki a nukleáris családot. A háztartáson belüli egyenlőtlenségek frissebb szociológiai és közgazdaságtani irodalmáról jó áttekintést nyújt Bennett (2013) tanulmánya, de ebben is dominálnak az esettanulmányok, a kvalitatív kutatások és a háztartáson belüli egyenlőséget a „pénztárca feletti uralom” alapján közelítő elemzések (Pahl 1990, magyarul: Nagy 2003, Sik–Nagy 2002).

Ezek a modellek a háztartások kapcsolatainak a működését olyan helyzetekben mutatják be, amikor a háztartás létét nem fenyegeti veszély. Van azonban sok elemzés, amelyek a háztartásokat összefűző gazdasági szegmenst mint védekezni kényszerülő entitást mutatják be. Például a szegények körében gyakran válnak a háztartások hálózatai a megélhetés legfontosabb közegévé (Lomnitz 2014, Morris 1981). Paraszti és kisáru-termelő háztartások esetében az önellátás és az önkiszákmányolás tevékenységeinek összehangolása által a háztartások és a közöttük lévő cserék gyakran a termelés és a megélhetés főszereplőivé lesznek (Humphries 1977, Friedmann 1978). A migránsok számára gyakran a háztartás az az intézmény, ami a mobilitás okozta bizonytalanságok csökkentésében felértékelődik (Hareven 1982). Sorokin (1943) alapján a természeti vagy társadalmi katasztrófák idején, például háborús időkben, a háztartás sokszor az egyének túlélésének (ideig-óráig) egyedüli eszközévé válhat.

A HÁZTARTÁS ÉS A HÁZTARTÁSKÖZI HÁLÓZATOK MŰKÖDÉSE

A háztartástagok fogyasztásának egyenlőtlenségéről különösen sok mű született a harmadik világban végzett elemzések alapján. Noha ezek a példák, nagyon eltérő gazdasági és kulturális sajátosságai miatt nem alkalmasak arra, hogy segítségükkel hipotéziseket fogalmazzunk meg kutatásunk számára, mégis segítenek abban, hogy a háztartáson belüli egyenlőtlenségek működésének sokféleségét bemutassuk.

Harris-Fry és szerzőtársai (2017) azoknak a dél-ázsiai kutatásoknak az eredményeit összegezték, amelyek a háztartáson belüli élelemfogyasztás egyenlőtlenségeit mutatták ki. A hangsúlyozottan policy-orientált kutatás kérdése a következő volt: Hogyan lehet a hagyományosan előnyt élvező férfiktól a nők számára (különösen, ha terhesek vagy szoptatnak) ételmelet átcsoportosítani? Az irodalomfeldolgozás során 6928 tanulmányt találtak (a legtöbbet Bangladesből, Indiából és Nepálból). A kvalitatív kutatások két legérdekesebb megállapítsa az volt, hogy a háztartáson belüli ételmeletelosztás egyenlőtlensége két társadalmi csoportban volt a legnagyobb: ott, ahol éhezés fenyegette a háztartást, illetve a jómódúak és felső kasztba tartozók körében. A legkisebb egyenlőtlenség a szegény, alsó kasztba tartozó, de kiegyensúlyozott ételmelet-ellátottságú háztartásokat jellemezte. A kevés kvantitatív kutatás megállapította, hogy a magasabb jövedelmű és a

¹⁰ Ugyanez érvényes a háztartásközi munkacsere (például a kaláka) esetére is, de ezek az elemzések jól illusztrálták az ilyen cserék lehetséges negatív kimeneteit is, mint például az adósságok bizonytalanságából fakadó potenciális konfliktusok okozta feszültségek, a háztartás erőforrásainak előre tervezhetetlen lekötése stb. (Sik 1988).

nagyobb testű (sic!) nők ételkészlet-ellátottsága jobb, ugyanakkor sok esetben a nők (különösen a fiatalabb sógornők) pufferként szerepeltek az ételkészlet-elosztás mechanizmusában, vagyis ha nem volt elég enivaló, akkor ők maradtak éhen.

A háztartáson belüli egyenlőtlenségek harmadik-világbeli elemzése során Iversen (2003) abból indult ki, hogy az elemzés nem korlátozható az egyéni jövedelemre, mert ebben a közegben az egyének tevékenysége nem érthető meg az őket körülvevő, sokszor képlékeny és amorf háztartási formációk elemzése nélkül. Azzal érvelt, hogy egy hagyományos társadalomban, még ha elfogadjuk is az alkumodell érvényességét, vagyis, hogy a háztartáson belül a tagok képesek az egyéni preferenciáik szerinti érdekérvényesítésre, a nők hajlamosak a háztartás érdekeit sajátjuk rovására felértékelni, amivel a többiek is „kalkulálnak” saját döntéseik során.

Az első (és a valaha volt második) világban – nyilván mert a fogyasztás egyenlőtlensége kevésbé érvényesül olyan éles helyzetekben, mint a harmadik világban – a háztartástagok fogyasztásának egyenlőtlenségével csak közvetve foglalkoztak, amennyiben azt vagy a jövedelem egyenlőtlenségével párhuzamosan vizsgálták vagy a ritkább, de nagyobb súlyú fogyasztói döntéseket kutatták. Így például Lersch (2012) azt vizsgálta, hogy miképpen hat egy kétkeresős házaspár esetében a költözés a pár másik tagjának a viselkedésére. Feltételezhető ugyanis, hogy a pároknak eltérőek lehetnek a preferenciái, s jövedelmeiket sem azonos mértékben adják be a közösbe, továbbá a háztartás költözéséből származó egyéni hasznok sem átlagolhatók, mert lehet, hogy ebből a pár egyik tagjának haszna, a másikkal vesztesége keletkezik.¹¹ A számítások azt mutatták, hogy a költözés hatására a feleségek jövedelmének növekedése kisebb volt, mint a férjeké, és a munkaerőpiacról való kilépés aránya 3,3-szorosa volt a helyben maradó háztartásokban élő feleségekéhez képest. A munkaerőpiacról kilépő nők tehát a költözés veszteséi, akik férjük karrierje érdekében megfelelően cselekednek, ám ez a veszteség csupán időleges, mert később a nők aktivitása újra megnőtt, továbbá azok a nők, akik a költözés során végig állásban maradtak, ugyanolyan arányban növelték jövedelmüket, mint a helybenmaradók.

Oroszországban longitudinális háztartás-panelvizsgálat, az USA-ban idősoros időmérleg-kutatás (2003–2015) részeként volt mód a háztartáson belüli egyenlőtlenségek alakulásának különböző modelljeit kutatni. A szerzők (Kalugina–Radtschenko–Sofer 2009, Molina–Gimenez–Nadal–Velilla 2018) mindkét esetben arra jutottak, hogy a férj/feleség közül az előbbieket jövedelme mindig sokkal magasabb volt, mint az utóbbiaké, illetve a háztartások (és/vagy a makrogazdaság) anyagi helyzetének javulása csökkenti a háztartáson belüli egyenlőtlenség mértékét.¹² Az amerikai elemzésből (Molina–Gimenez–Nadal–Velilla 2018) az is kiderült, hogy ha a nő jövedelme nőtt, akkor ez növelte a férfi részesedését a háztartás összjövedelméből, vagyis a nő lemondott (altruista módon) vagy le kellett mondania (a rosszabb alkupozíció miatt) saját jövedelemnövekedése egy részéről a háztartás egésze számára, ám ez fordítva nem volt igaz.

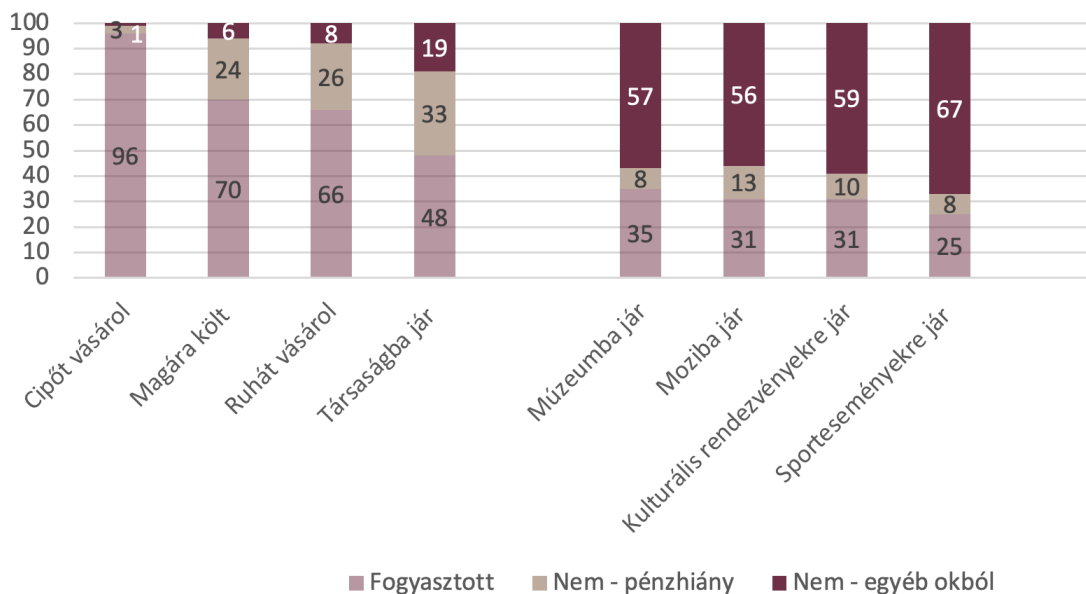
ELEMZÉSÜNK MODELLJE ÉS ADATBÁZISUNK KORLÁTAI

Kutatásunk modelljét egy pszichológiai elméletre alapoztuk, amely az egyénre koncentrált ugyan, de alkalmasnak tűnt arra, hogy az általa felvázolt szükségletkielégítési típusokat a háztartástagok fogyasztásának

¹¹ Mindez különösen igaz, ha a párok karrierjét (tehát hosszú távú hasznait/veszteségeit) vizsgáljuk, illetve azt, hogy ezt miképpen koordinálják a párok (Giele–Holst 2003).

¹² Malghan és Swaminathan (2021) 39 ország adatainak elemzése alapján mutatta be a „nemalapú Kuznetz-görbe” jelenségét a háztartáson belül. Eszerint a nők hátránya a gazdasági helyzet javulásával összefüggésben előbb gyorsan csökken, majd miután ez a folyamat egy ideig lelassul a nők hátránya ismét nőni kezd.

2. ábra. A fogyasztók és a nem-fogyasztók két típusának aránya az anyagi-társasági és a kulturális szükségletek szerint (teljes egyéni minta, N=15387, %)¹³

Forrás: Saját szerkesztés

jellemzőiként felhasználjuk. Maslow (1970) eredeti motivációelmélete öt szükségletcsoportot különít el, melyek között hierarchikus viszonyt feltételez. Az elmélet szerint az ember elsőként az anyagi (fiziológiai, materiális) alapok megteremtésére törekszik, ha ezt elérte, akkor következik a stabilitás és biztonság kialakítása és így tovább, egészen a társasági és kulturális igényeken keresztül, az önmegvalósítás nehezen megfogható, belső szükségletéig. Mivel adataink csak az anyagi, a társasági és a kulturális szükségletek kielégítésének vizsgálatára alkalmasak, ezért elemzésünkben a maslowi elméletnek csak ezekre a szintjeire koncentrálunk, s magát az elméletet is csak a szükségletek kielégítése típusainak kialakítására használjuk. Másként, nem a motivációk ideologikus hierarchiáját, hanem a megvalósult (vagy meg nem valósult) fogyasztásszerkezeteket vizsgáljuk, amihez a maslowi megközelítés csak mint a kiindulást segítő fogódzó szükséges. A 2. ábra azt sejteti, hogy ha csak a két legegyszerűbben megkülönböztethető csoportra osztjuk az egyének sokféle szükségletét, akkor jól látható a maslowi alapstruktúra: az anyagi és (kevésbé) a társasági szükségletek közé sorolható fogyasztástípusok között magas a fogyasztók aránya, s azok körében, akik nem fogyasztanak, a többség ezt anyagi korlátok miatt teszi. Ezzel szemben a kulturális szolgáltatások esetében kisebb a fogyasztók aránya, s a nem-fogyasztók zöme nem az anyagi korlátok miatt nem fogyaszt.

Mivel elemzésünk tárgya a háztartáson belüli fogyasztási egyenlőtlenségek megismerése, ezért a továbbiakban nem az egyéneket, hanem a háztartásban azonosítható párokat vizsgáljuk. Róluk azt tudjuk, hogy mindketten vagy csupán egyikük fogyasztotta-e az adott jószágot vagy szolgáltatást, illetve, hogy akik nem fogyasztották, azok miért tettek így. Másként, függő változóink csak a pár két tagja közötti fogyasztásbeli

¹³ A változók elnevezése némely esetben nem pontosan adja vissza az adott dimenzió tartalmát: így a „kulturális rendezvény” lehet koncert vagy balett is; a „társaságba jár” azt fejezi ki, hogy a kérdezett megengedheti-e magának, hogy rokonait vagy barátait havonta legalább egyszer vendégül lássa, vagy elmenjen velük vendéglőbe, cukrászdába; a „rendszeresen van szabadideje” fogalomba a moziba vagy színházba járás és az edzés is beletartozik; az „egyesületi tevékenység részvételt jelent párt, szakszervezet, munkavállalói érdekképviselő, szakmai szervezet stb. munkájában; a „politikai tevékenység” magába foglalja a tüntetésen, nyilvános gyűlésen, közmeghallgatáson való részvételt, valamint petíció vagy levél írását.

egyenlőtlenség „vázat” képesek megragadni, de semmit nem tudunk meg a fogyasztás mértékéről, illetve az ennek alapján becsülhető egyenlőtlenségről. Mivel az adatbázis nem teszi lehetővé a fogyasztás mértékének megismerését, ezért csak azt állíthatjuk, hogy ha a pár mindkét tagja fogyasztotta az adott terméket/szolgáltatást, akkor a közöttük lévő egyenlőtlenség biztosan kisebb, mint amikor egyikük nem fogyasztott. Ez a kijelentés aligha támadható, ám meglehetősen elnagyolt, hiszen érzéketlen a fogyasztók közötti egyenlőtlenségre, ami ugyanakkor nagyon fontos lehet a pár egyenlőtlenségérezete szempontjából. Értelmszerűen nem vontuk be a mintánkba az egyszemélyes, illetve azon háztartásokat, amelyek nem párkapcsolaton alapultak (pl. gyereket egyedül nevelő szülő). Kizártuk továbbá az elemzésből azokat a párokat, ahol a pár egyik tagja sem fogyasztotta az adott jószágot vagy szolgáltatást, mivel felfogásunk szerint a nem-fogyasztás által létrejövő egyenlőség nem tekinthető az egyenlő fogyasztás egyik alesetének. Továbbá, mivel célunk az egyenlőtlenség s nem az ízlésbeli különbségek vizsgálata, ezért modelljeink nem foglalják magukban a nem-anyagi okokból történő nem-fogyasztás eseteit.

Kérdéseink, a kutatás feltáró jellege és adatbázisunk fogyasztásra vonatkozó kérdéseinek leegyszerűsített jellege miatt, csupán a háztartáson belüli legalapvetőbb folyamatok megismerését célozzák: Hogyan alakul a párok egyenlőtlensége a szükségletkielégítés különféle folyamatai esetében? Hogyan függ össze a pár fogyasztásának egyenlőtlensége a pár két tagja közötti egyéb egyenlőtlenségekkel? Másként, igaz-e, hogy az egyenlőtlenségek erősítik egymást, vagyis a fogyasztás egyenlőtlensége együtt jár-e a párok egyéb jellemzőinek nagyobb mértékű egyenlőtlenségével? Igaz-e, hogy a fogyasztás egyenlőtlensége kisebb akkor, ha a párok, illetve a háztartás tőkéinek és erőforrásainak mértéke nagyobb? Másként, igaz-e, hogy a javak szűkössége növeli, bősége csökkenti; illetve a pár tagjainak heterofíliája növeli, homofíliája csökkenti a fogyasztás egyenlőtlenségét?

Az elemzéshez az EU-SILC 2015. évi kérdőívének tizennégy kérdését használtuk.¹⁴ A kérdések (lásd ezeket a maslowi modellnek megfelelő elrendezésben a 3. ábrán) illusztrálására a moziba járás példáját választottuk:

„Kérjük, gondoljon vissza az elmúlt 12 hónapra! Volt Ön moziban? 1 – igen, 0 – nem, 9 – nem válaszolok, Ha igen: Milyen gyakran? 1 – Legfeljebb három alkalommal 2 – Több mint három alkalommal. Ha nem: Miért nem? 1 – Anyagi okból nem engedhetem meg magamnak, 2 – Nincs rá igényem / nem érdekel, 3 – Nincs erre a közelben lehetőség, 4 – Egyéb okból.”

Mivel a fogyasztás gyakoriságára és a nem-fogyasztás okára történő ilyen leegyszerűsítő kérdészés belső érvényességét nem tartottuk elfogadhatónak, ezért a fogyasztás gyakoriságára vonatkozó válaszokat dummy változóra alakítottuk át (fogyasztott-e vagy sem), mivel úgy véltük, hogy a válaszolók aligha tudják megbízhatóan visszaidézni az utolsó 12 hónap alatti fogyasztás gyakoriságát.

Modelljeink (binomiális logisztikus regressziós modellek) segítségével azt vizsgáltuk, hogy miként függ össze a fogyasztás esélye azok körében, akik egy adott jószágot vagy szolgáltatást fogyasztottak, azokhoz képest, akik ezt anyagi okok miatt nem tehették meg. A modellek bemeneti változóit (Függelék, 1. melléklet) három csoportra bontottuk: elsőként a pár két tagja közötti egyenlőtlenséget/különbözőségeket vizsgálva. A kor esetében csak különbözőségről beszélhetünk, s azt feltételeztük, hogy a pár tagjainak helyzete akkor hathat erősen a fogyasztás egyenlőtlenségére: ha a nő idősebb vagy ha a férfi sokkal idősebb, vagy/és ha

¹⁴ Az EU-SILC módszertanáról lásd: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/eusilcmods.pdf>. Az elemzés szempontjából fontos, hogy a kutatásban a tizenöt évnél idősebb háztartástagokról egyéni kérdőív készült.

a nő iskolázottabb/a férfi sokkal iskolázottabb, vagy/és ha nincs vagy ha nagyon nagy a pár két tagja közötti jövedelem- és kapcsolati tőke-különbség.

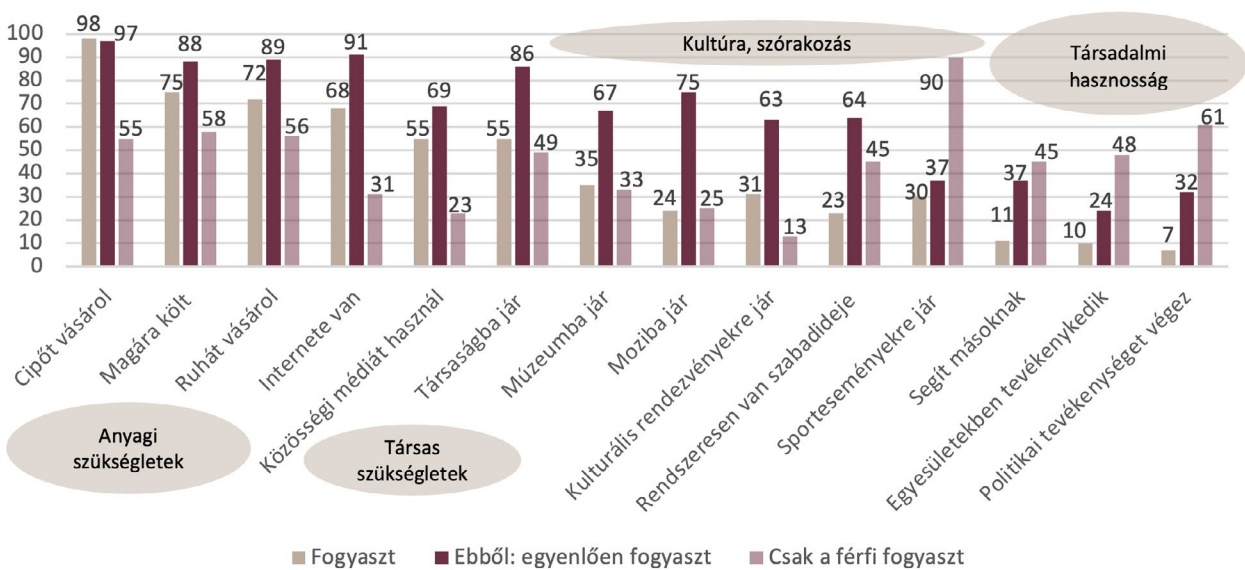
Azt feltételeztük, hogy az egyenlőtlenségek különféle változatai erősítik egymást, másként szólva a fogyasztás egyenlőtlenségének esélye együtt jár a párok egyéb jellemzőinek egyenlőtlenségével/különbözőségével. Nem feltételeztük azonban, hogy ezek az összefüggések erősek lesznek, hiszen ebben az esetben nem nagyon tudnának a párok együtt maradni, a háztartáson belüli feszültségek ereje olyan nagy lenne, hogy a háztartás konfliktusok sokaságától szenvedve szétesne.

Második lépésben a párok tőkéinek és erőforrásainak kumulált értékeit vontuk be az elemzésbe. Ezekről azt feltételeztük, hogy ezek növekedése a fogyasztási egyenlőtlenségek csökkenésének irányába hatnak. Másként: a javak szűkössége növeli, bősége csökkenti a fogyasztás egyenlőtlenségét, vagyis az egyenlőtlenség (legalább részben) a gazdasági kényszer terméke. Harmadikként pedig a háztartás jellemzőit is a modellbe emeltük- ezek olyan kontextuális változók, melyek esetében ismét azt feltételeztük, hogy a rosszabb helyzet növeli, a jobb csökkenti a párok fogyasztásának egyenlőtlenségét. Mint korábban írtuk, a párok tőkéje és erőforrásai, illetve a háztartás társadalmi helyzete esetében azzal a feltételezéssel élünk, hogy a jobb helyzet kedvez a fogyasztás egyenlőségének. A magasabb iskolázottságot, jövedelmet, illetve kapcsolati tőkét, valamint a jobb lakáskörülményeket, az életvitelében akadályozott háztartástag hiányát és a városi infrastruktúra könnyebb elérhetőségét tekintettük ilyennek.

A SZÜKSÉGLETKIELÉGÍTÉS TÍPUSAI

A 3. ábrán jól érzékelhetőek az anyagi, illetve a társasági szükségletek kielégítéseként felfogható három-három jószág/tevékenység, továbbá öt kulturális és három önmegvalósítás jellegű (esetünkben a társadalom számára hasznosnak gondolt) tevékenység páronkénti egyenlőtlenségeinek eltérései.

3. ábra. A párok közül a fogyasztók, közülük az egyenlően fogyasztók, illetve az egyenlőtlenül fogyasztók között a férfiak aránya (%)*

*Az első oszlopokban az esetszám a párok számával azonos (N=4332), a második és harmadik oszlopokban egyre kisebbek az alminták, mert már nem tartalmazzák a nem fogyasztókat, illetve az egyenlően fogyasztókat.

Forrás: Saját szerkesztés

Az első metszetben azt vizsgálhatjuk (az ábra oszlophármasai közül az első oszlop), hogy mekkora azon párok aránya, ahol az adott szükségletkielégítés a párok legalább egyik tagjára jellemző (vagyis mekkora a fogyasztó párok aránya az összes pár között). A második oszlop a pároknak azt a kisebb halmazát mutatja, akik esetében a fogyasztó pár mindkét tagja fogyasztja az adott jószágot vagy szolgáltatást (vagyis mekkora az egyenlően fogyasztó párok aránya a fogyasztó párok körében). A harmadik oszlop pedig azt mutatja, hogy ott, ahol a fogyasztó párok két tagja közül csak a pár egyike fogyasztott, akkor az a férfi volt-e? (vagyis azt látjuk, hogy az egyenlőtlenül fogyasztó párok körében melyek azok a javak vagy szolgáltatások, amelyeket inkább a férfiak, s melyek azok, amelyeket inkább a nők fogyasztanak).

Az első metszetet vizsgálva ismét látható, hogy a fogyasztó párok körében a Maslow-féle elmélet érvényesül, amennyiben az alapvető szükségleteket a párok zöme, a társasági és kulturális igényeket körülbelül fele, illetve harmada elégíti ki, ugyanakkor a társadalmi hasznosság csak kevesekre jellemző.

A második metszetben azt találjuk, hogy a párok körében a fogyasztás egyenlősége dominál. Ez különösen jellemző az alapvető szükségletek és a társaság iránti igények kielégítésére, de a sportesemények kivételével a kultúrát fogyasztó párok kétharmada/háromnegyede is egyenlően fogyaszt.

Az egyenlőtlenül fogyasztó párok esetében (harmadik metszet) a preferenciák nemspecifikus jellege dominál: a férfiak fogyasztása a sportesemények látogatása, illetve – kismértékben – a politikai aktivitás és az alapvető szükségletek esetében magasabb, mint a nőké. Ezzel szemben a nők előnye jelentős a közösségi média használatában és a kultúra fogyasztásában.

A PÁROK FOGYASZTÁSÁNAK MODELLJEI

A következő modellekben a 2. ábra szerinti két csoportba rendezve mutatjuk be a fogyasztás egyenlőtlenségének nagyobb vagy kisebb esélyével együtt járó egyéb egyenlőtlenségek (első blokk), valamint a pár és a háztartás (második és harmadik blokk) jellemzőit. A kimeneti változó minden esetben egy olyan dummy, ahol az 1-es érték az adott jószágot/szolgáltatást fogyasztók közötti egyenlőtlenséget jeleníti meg.

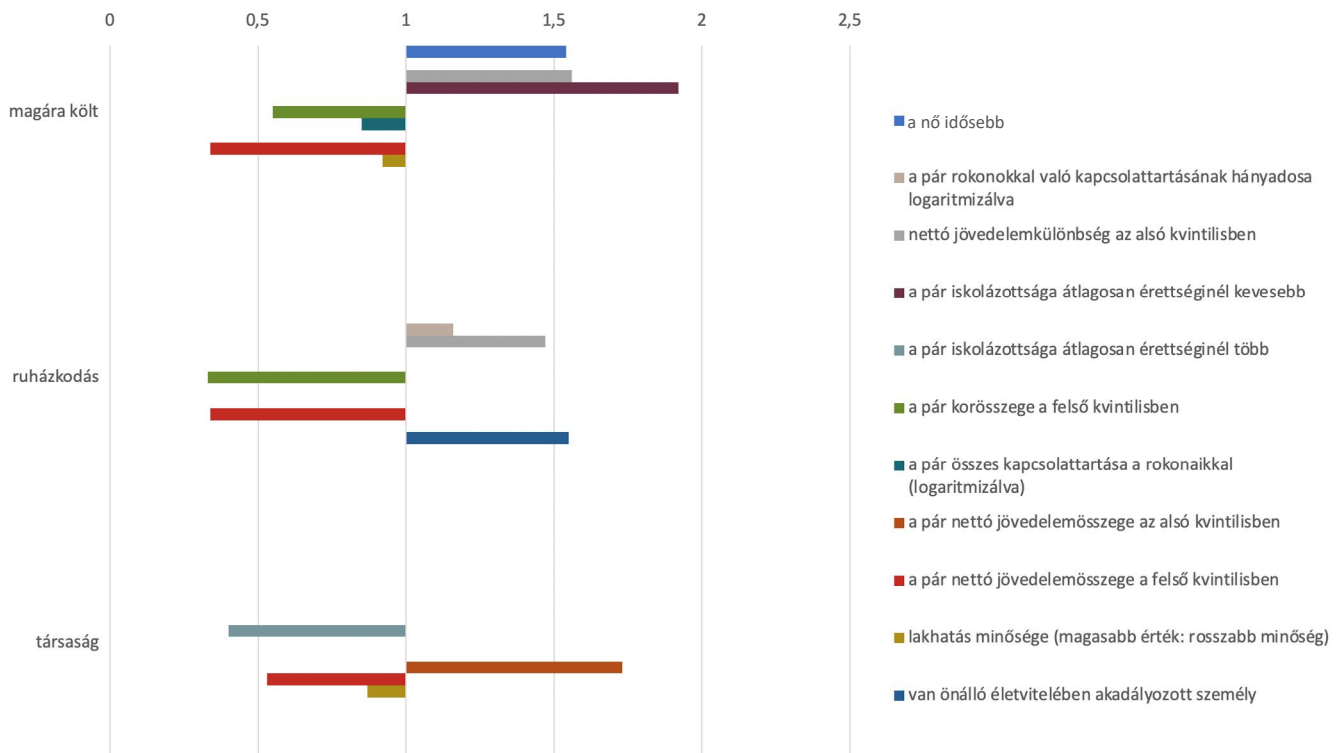
Mint korábban már felvázoltuk, a bemeneti változók közül a párok közötti egyenlőtlenségek esetében olyan dimenziókat választottunk, amelyekről feltételezhető, hogy összefüggnek a fogyasztás egyenlőtlenségével és befolyásolhatják a háztartástagok státuszát a háztartáson belül. Ilyen a kor, az iskolázottság, a jövedelem, illetve a kapcsolati tőke. Ugyanezen dimenzióknak a párok birtokában való mennyisége – valamint a kiválasztott négy háztartási jellemző – esetében azt feltételeztük, hogy ezek olyan (kvázi)¹⁵ háztartási szintű dimenziók, amelyek összefüggnek a háztartás társadalmi státuszával, befolyásolják a „működését”, s ezáltal a párok közötti egyenlőtlenségek kontextusaként hatnak.

A 4. ábrán az anyagi és a társasági fogyasztás egyenlőtlenségével szignifikánsan összefüggő dimenziókat látjuk (a részletes modelleket, ahol külön vizsgálhatjuk az egyenlőtlenségek, majd a kétféle háztartási szint hatásait, a Függelék 2. melléklet F1., F2. és F3. táblázata tartalmazza).

A modellek magyarázóereje gyenge (magára költ, ruházkodás, társasági együttléthez kapcsolódó fogyasztás rendre 8%, 8% és 5%), ami nyilván azzal függ össze, hogy (mint azt a 3. ábrán láttuk) a háztartások eleynésző hányada fogyaszt egyenlőtlenül az ilyen szükségletek kielégítése során.

¹⁵ Amennyiben ezen változók aggregálása háztartási szinten jeleníti meg az adott dimenziót, ám ezzel nem teljes mértékben azonosak, hiszen nem foglalják magukban az összes háztartástag jellemzőit.

4. ábra. Az anyagi és a társasági szükségletek egyenlőtlen kielégítése teljes modelljeinek szignifikáns változói (az 1-nél nagyobb értékek jelzik az egyenlőtlen fogyasztás nagyobb esélyét)

Azok a párok hajlamosabbak egyenlőtlenül költeni magukra, ahol a nő idősebb, kicsi az egyenlőtlenül keresők aránya és alacsony iskolázottságúak, ezzel szemben az egyenlőtlenség kisebb esélyével jár együtt, ha a pár idős, jól keres, jól beágyazott a rokonságba és nem rosszak a lakáskörülményeik.

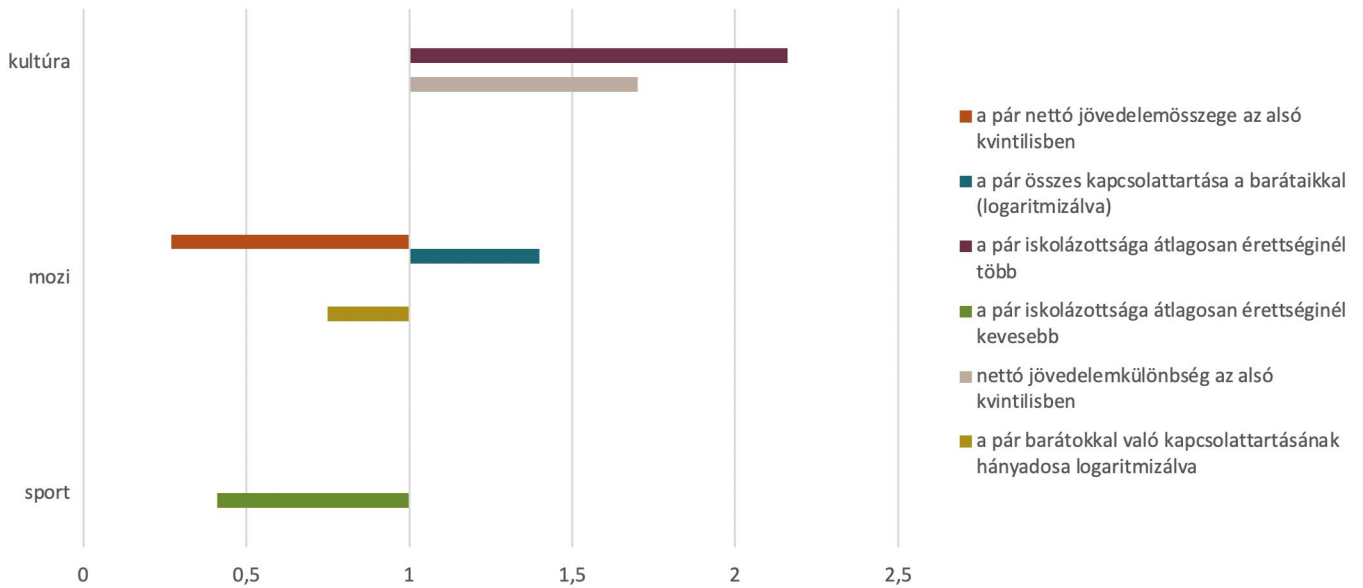
A ruházzkodás egyenlőtlensége esetében három szempontból a magukra költéshez hasonló összefüggéseket találunk (a jövedelem egyenlősége növeli, a magasabb életkor és jövedelem pedig csökkenti az egyenlőtlenség mértékét). A magukra költéshez képest, ha a férfi idősebb, ha a rokonokkal való kapcsolattartás egyenlőtlenebb, illetve van a háztartásban az önálló életvitelben akadályozott háztartástag akkor nő a ruházzkodásbeli egyenlőtlenség.

A társas életvitelhez kapcsolódó fogyasztás esetében azt látjuk, hogy a magas jövedelem mellett az iskolázottság és a jó lakáskörülmények is csökkentik az egyenlőtlenség esélyét, s csak az alacsony jövedelem jár együtt a magasabb egyenlőtlenség esélyével.

Az 5. ábrán a kulturális fogyasztás egyenlőtlenségével szignifikánsan összefüggő dimenziókat látjuk (a részletes modelleket a Függelék 2. melléklet F4. F5. és F6. táblázata tartalmazza). A kulturális fogyasztás modelljeinek magyarázóereje is gyenge, ami szintén azzal függhet össze, hogy a háztartások kis hányada fogyaszt egyenlőtlenül, aminek oka a nem-anyagi okokból nem-fogyasztók nagyobb arányú kiesése az elemzés során (lásd 2. ábra).

A sportesemények látogatásának egyenlőtlenségével csak egy tényező függ össze szignifikánsan: a pár iskolázatlansága. A moziba járás egyenlőtlensége alacsonyabb, ha barátokkal egyenlőtlenebb a kapcsolat és ha kevés a jövedelem, magasabb, ha a párnak sok barátja van. A kultúra fogyasztása egyenlőtlenebb, ha alacsony a jövedelem egyenlőtlensége; ugyanakkor mind az alacsony, mind a magas iskolázottság növeli ennek egyenlőtlenségét.

5. ábra. A kulturális szükségletek egyenlőtlen kielégítése teljes modelljeinek szignifikáns változói (az 1-nél nagyobb értékek jelzik az egyenlőtlen fogyasztás nagyobb esélyét)

ÖSSZEFOGLALÁS

A háztartáson belüli fogyasztási egyenlőtlenség megismerése hasznos mind a makroszintű egyenlőtlenségek pontosabb becsléséhez (s ezen keresztül jobb policyk kidolgozásához), mind az egyenlőtlenségeket alakító folyamatok megértéséhez. Ehhez szükséges olyan modell alkalmazása, amelyben a háztartáson belüli folyamatokat a háztartástagok esetében külön-külön tudjuk vizsgálni, s az elemzésben össze tudjuk kötni a háztartáson belüli és a „külvilági” folyamatokat. Mint korábban Gregor és Sik (2023:5) írták:

„Az egyenlőség és annak hiánya, ha csak az egyének vagy a társadalom egésze szintjén elemezzük szükségképpen torz lesz, mert kimaradnak azok a hatások, amelyek a háztartáson belüli közegben érik az egyént és hatnak a makroszintű folyamatokra (és persze vice versa). Az egyenlőtlenség a háztartáson belül ugyanis lehet nagyobb vagy kisebb, mint a társadalom egészében, illetve a háztartáson belüli egyenlőtlenségeket alakító folyamatok lehetnek azonosak vagy eltérőek a makrofolyamatokhoz képest, de ha nem vizsgáljuk a háztartáson belüli folyamatokat, akkor soha nem is tudjuk meg, hogy a fenti állítások melyike (és mikor és milyen mértékben, továbbá kik számára és milyen módon) az igaz.”

Kutatásunk során az EU-SILC adatbázisát használtuk, amelynek szerkezete alkalmas volt a háztartáson belüli folyamatok egyéni szintű megközelítésére, ám benne a fogyasztási adatok csak nagyon leegyszerűsített módon álltak rendelkezésre. A fogyasztás mérésének problematikus volta miatt elemzésünk csak a szakirodalomban megfogalmazott kérdések leegyszerűsített megválaszolását tették lehetővé. Célunk csupán az volt, hogy a 2010-es évek magyarországi viszonyai között teszteljük e különleges adatbázis használhatóságát, s igazoljuk kidolgozott elemzési módszertanunk alkalmazhatóságát. A pilot kutatás egyszerűsége ellenére kimutattunk olyan (bár gyenge) összefüggéseket, amelyek alapján kiinduló feltételezéseink egy része igazolható tűnik.

Kutatásunkban Maslow (1970) elméletéből indultunk ki. Az elméletet oly módon alakítottuk át, mely szerint az ember elsőként az anyagi biztonság megteremtésére törekszik, ha ezt elérte, akkor következnek a

kapcsolatok, majd a kultúra. Mivel elemzésünk tárgya a pár tagjai közötti egyenlőtlenség volt, ezért kihagytuk az elemzésből (1) az egyszemélyes háztartásokat, (2) azokat a háztartásokat, amelyek nem párkapcsolaton alapultak, illetve (3) ha a pár egyik tagja sem fogyasztotta az adott jószágot vagy szolgáltatást, továbbá (4) azokat, akik nem-anyagi korlátok miatt nem fogyasztottak, mert esetükben nehéz lett volna a fogyasztás hiányát egyenlőtlenségként interpretálni (hiszen ennek oka a preferenciák különbözősége éppúgy lehetett, mint a szolgáltatás elérésének lehetetlensége).

Összefoglalva azt találtuk, hogy a maslowi elméletnek megfelelően az anyagi és (kevésbé) a társasági szükségletek közé sorolható fogyasztástípusok között magas a fogyasztók aránya, s azok körében, akik nem fogyasztanak, a többség ezt anyagi korlátok miatt nem teszi. Ezzel szemben a kulturális szolgáltatások esetében kisebb a fogyasztók aránya, s a nem-fogyasztók zöme nem az anyagi korlátok miatt nem fogyaszt. Megállapítottuk, hogy a párok közötti egyenlőtlenségek nem függenek össze erősen a fogyasztás egyenlőtlenségével. A párok magasabb társadalmi státusza egyenlőbb fogyasztással jár együtt, de vannak kivételek, mint például az a kulturális fogyasztás esetében látható összefüggés, hogy az alacsony és a magas iskolázottság egyaránt növeli, ugyanakkor az alacsony jövedelem és iskolázottság csökkenti a fogyasztás egyenlőtlenségét, vagyis mintha a szűkösségekben a kultúrafogyasztás (hiányának?) egyenlőtlensége csökkenne. Ezzel ellentétben a magukra költés és a társasági együttléthez kapcsolódó fogyasztás eseteiben az alacsony társadalmi státusz növeli a fogyasztás egyenlőtlenségét. Végül a moziba járás esetében a sok baráti kapcsolat növeli, de ennek egyenlőtlensége csökkenti az egyenlőtlenség mértékét. Úgy tűnik, hogyha több a barát, akkor a pár két tagja jobban válogat a barátok között.

A KUTATÁS KORLÁTAI ÉS EZEK MEGHALADÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

A párokra (és a háztartás tagjai alkotta csoport egészére) fókuszáló elemzés egész projektünk lényege volt.¹⁶ Jelen tanulmány tanulsága az, hogy ez a megközelítés a fogyasztás esetében is releváns lehet, feltéve hogy az adatbázis a háztartás tagjainak fogyasztásáról részletesebb információkkal szolgál.

Pilotkutatásunk következő lépése az lehet, hogy ugyanezen a tökéletlen adatbázison (EU-SILC) megismételjük elemzésünket, de kiterjesztjük a kutatást az időben és az EU többi országára is. Egy ilyen első lépés arra szolgálna, hogy – továbbra is a már ismert korlátok között – több ország adatai alapján tesztelhesük feltételezéseink érvényességét. A kutatássorozat következő lépése az lehetne, hogy olyan adatbázisokon fejlesztjük tovább az elméletünket és az ehhez alkalmasan hozzárendelhető (vagyis jól operacionalizálható) változókészletünket, hogy az az egyén és a háztartás egészének fogyasztását részletesebben közelítő modellek kidolgozását tegye lehetővé. Erre legalkalmasabbnak a Magyar Háztartás Panel tűnik, amely egy olyan longitudinális panel, ami a rendszerváltást követő hazai folyamatok kincsesbányája, s aminek az általunk javasolt megközelítéssel történő elemzése még várat magára.¹⁷

¹⁶ A kutatás során a párokra vonatkozó elemzéseink a következők voltak: Sik 2020, 2022; Hajdu–Sik 2022, 2023; Stefkovics–Sik 2023; Sik–Buda 2023.

¹⁷ Egy ilyen kutatás – különösen, ha az 1998 és 2015 közötti Tárki Monitor kutatásokat is hozzárendeljük kb. 13000 háztartás, s benne kb. 50000 15 évnél idősebb személy elemzését tenné lehetővé. Lásd a HP első hulláma és az első Monitor felvétel kapcsán: http://www.tarki.hu/cgi-bin/katalogus/tarkifo_hun.pl?sorszam=TDATA-C81, és http://www.tarki.hu/cgi-bin/katalogus/tarkifo_hun.pl?sorszam=TDATA-D76.

HIVATKOZÁSOK

- Barrett, G. F. – Crossley, T. F. – Worswick, C. (2000) Consumption and income inequality in Australia. *Economic Record*, 76(233), 116–138. Elérhető: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/40230/2/DP404.pdf> [Letöltve: 2023-07-05].
- Ben-Porath, Y. (1980) The Three F-connections: Families, friends, and firms and the organisation of exchange. *Population and Development Review*, 6(1), 1–30. <https://doi.org/10.2307/1972655>
- Bennett, F. (2013) Researching within-household distribution: Overview, developments, debates, and methodological challenges. *Journal of Marriage and Family*, 75(3), 582–597. <https://doi.org/10.1111/jomf.12020>
- Bertocchi, G. – Brunetti, M. – Torricelli, C. (2012) Is It Money or Brains? The Determinants of Intra-Family Decision Power. IZA Discussion Paper No. 6648 <https://docs.iza.org/dp6648.pdf> [Letöltve: 2023-07-05].
- Bourdieu, P. (1978) *A társadalmi egyenlőtlenségek újatermelődése*. Budapest: Gondolat.
- De Vreyer, P. – Lambert, S. (2018) By ignoring intra-household inequality, do we underestimate the extent of poverty? Paris School of Economics, WP 2088-12, Elérhető: <https://shs.hal.science/halshs-01724194/document> [Letöltve: 2023-07-05].
- Fialková, K. – Mysíková, M. (2021) Intra-household distribution of resources and income poverty and inequality in Visegrad countries. *International Journal of Social Economics*, 48(6), 914–930. <https://doi.org/10.1108/IJSE-10-2020-0671>
- Friedmann, H. (1978) World Market, State, and Family Farm: Social Bases of Household Production in the Era of Wage Labor. *Comparative Studies in Society and History*, 20(4), 545–586. <https://doi.org/10.1017/s001041750001255x>
- Gershuny, J. (1983) *Social Innovation and the Division of Labour*. Oxford: OUP. Magyarul: Sik E. (szerk.) (1989) A háztartás a gazdaság „örök” intézménye. *Szociológiai Füzetek*, 48, 70–73.
- Giele, J. Z. – Holst, E. (2003) New life patterns and changing gender roles. *Advances in Life Course Research*, 8, 3–22. [https://doi.org/10.1016/S1040-2608\(03\)08001-8](https://doi.org/10.1016/S1040-2608(03)08001-8)
- Golovics J. (2021) Intézmények, tökéletlen racionalitás és tranzakciós költség. *Közgazdasági Szemle*, LXVIII(január), 32–46. <https://doi.org/10.18414/ksz.2021.1.32>
- Gregor A. – Sik E. (2023) Szerkesztői előszó. *Szociológiai Szemle*, 33(1), 4–5. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.1.1>
- Haddad, L. – Kanbur, R. (1990) How Serious is the Neglect of Intra-Household Inequality? *The Economic Journal*, 100(402), 866–881. <https://doi.org/10.2307/2233663>
- Hajdu G. – Sik E. (2022) Men’s income disadvantage and life satisfaction among Hungarian couples. *Demográfia*, (English edition) 65(5), 5–28. <https://doi.org/10.21543/DEE.2022.1>
- Hajdu G. – Sik E. (2023) A kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség mint a szubjektív jóllét forrása. *Szociológiai Szemle*, 33(1), 30–54. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.1.3>
- Hann, C. (2020) Marketization and development on a European periphery: From peasant oikos to socialism and neoliberal capitalism on the Danube-Tisza interfluvium. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 52(1), 200–215. <https://doi.org/10.1177/0308518x18781850>
- Hareven, T. (1982) *Family time and industrial time*. Cambridge: Cambridge Univ. Pr.
- Harris-Fry, H. – Shrestha, N. – Costello, A. – Saville, N. (2017) Determinants of intra-household food allocation between adults in South Asia – a systematic review. *International Journal for Equity in Health*, 16(1), 107. <https://doi.org/10.1186/s12939-017-0603-1>.
- Humphries, J. (1977) Class struggle and the persistence of the working-class family. *Cambridge Journal of Economics*, 3, 241–258. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.cje.a035361>
- Iversen, V. (2003) Intra-household inequality: a challenge for the capability approach? *Feminist economics*, 9(2–3), 93–115. <https://doi.org/10.1080/1354570032000080868>
- Kalugina, E. – Radtchenko, N. – Sofer, C. (2009) Intra-Household Inequality in transitional Russia. *Review of Economics of the Household*, 7(4), 447–471. <https://doi.org/10.1007/s11150-009-9061-x>
- Kane, J. (1979) The changing role of the family in a Rural Irish Community. *Journal of the Marriage and the Family*, X(2), 141–163. <https://doi.org/10.3138/jcfs.10.2.141>
- Katz, C. (2002) Vagabond Capitalism and the Necessity of Social Reproduction. *Antipode*, 33(4), 709–728. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00207>.
- Kazianga, H. – Wahhaj, Z. (2017) Intra-household resource allocation and familial ties. *Journal of Development Economics*, No. 127, 109–132 <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2017.03.002>

- Lengyel Gy. (2016) Embeddedness, redistribution and double dependence: Polányi-reception reconsidered. *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 2(2), 13–37. <https://doi.org/10.17356/ieejsp.v2i2.184>
- Lersch, P. M. (2012) Long-Distance Moves and Labour Market Outcomes of Dual-Earner Couples in the UK and German. *SSRN Electronic Journal*, June 1. 469. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2135450>
- Lise, J. – Seitz, Sh. (2011) Consumption Inequality and Intra-household Allocations. *Review of Economic Studies*, 78, 328–355. <http://dx.doi.org/10.1093/restud/rdq003>
- Litwak, E. (1960a) Geographical Mobility and Extended Family Cohesion. *American Sociological Review*, 25(June), 385–394. <https://doi.org/10.2307/2092085>
- Litwak, E. (1960b) Occupational Mobility and Extended Family Cohesion. *American Sociological Review*, 26(February), 9–21. <https://doi.org/10.2307/2088943>
- Litwak, E. – Szelényi I. (1969) Primary Group structures and their functions: Kin, Neighbours and friends. *American Sociological Review*, 34(4), 465–481. <http://dx.doi.org/10.2307/2091957>
- Lomnitz, L. A. (2014) *Networks and marginality: Life in a Mexican shantytown*. Academic Press.
- Malghan, D. – Swaminathan, H. (2021) Global trends in intra-household gender inequality. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 189, 515–546. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3881712>
- Maslow, A. (1970) *Motivation and Personality*. Harper & Row.
- Molina, J. A. – Gimenez-Nadal, J. I. – Velilla, J. (2018) Intra-Household Wealth and Welfare Inequality in the US: Estimations from a Collective Model of Labor Supply, IZA Discussion Papers, No. 11707, Bonn: Institute of Labor Economics (IZA). Elérhető: <http://hdl.handle.net/10419/185167> [Letöltve: 2023-07-05].
- Morris, L. (1981) Women in poverty: domestic organization among the poor of Mexico City. *Anthropological Quarterly*, 54(3), 117–124. <https://doi.org/10.2307/3317889>
- Nagy I. (2003) „Ki az úr a háznál?” Doktori Disszertáció, Budapesti Corvinus Egyetem. Elérhető: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/88/1/nagy_ildiko.pdf [Letöltve: 2023-07-05].
- Pahl, J. (1990) Household spending, personal spending and the control of money in marriage. *Sociology*, 24(1), 119–138. <https://doi.org/10.1177/0038038590024001009>
- Pollack, R. A. (1985) The Transactional Cost Approach of the Family. *Journal of Economic Literature*, 23(2), 581–608. Magyarul: Sik E. (szerk.) (1989) A háztartás a gazdaság „örök” intézménye. *Szociológiai Füzetek*, 48, 83–95.
- Sik E. (1988) *Az „örök” kaláka*. Budapest: Gondolat.
- Sik E. (1992) A háztartások gazdasági helyzete és magatartása. In Andorka R. – Kolosi T. – Vukovich Gy. (szerk.) *Társadalmi riport 1992*. Budapest: TÁRKI, 179–200. Elérhető: <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a926.pdf> [Letöltve: 2023-07-05].
- Sik E. (2012) *A kapcsolati tőke szociológiája*. Budapest: Eötvös.
- Sik E. (2020) Intra- and inter-household network capital. *Szociológiai Szemle*, 30(4), 89–106. <https://doi.org/10.51624/szocszemle.2020.4.5>
- Sik E. (2022) Gondolatok a háztartás működéséről. In Feledy A. – Egle B. (szerk.) *Van új a nap alatt – Az ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium konferenciájának válogatott tanulmánykötete*. Budapest: ELTE. 49–67. Elérhető: <https://www.eltereader.hu/kiadvanyok/van-uj-a-nap-alatt-az-elte-angelusz-robort-tarsadalomtudomanyi-szakkollegium-konferencianak-valogatott-tanulmanykotete/> [Letöltve: 2023-07-05].
- Sik E. – Buda J. (2023) Bizalom a háztartásban. *Szociológiai Szemle*, 33(1), 55–66. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.1.4>
- Sik E. – Nagy I. (2002) Rugalmas munka, rugalmas család? In Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.) *Társadalmi riport 2002*. Budapest: TÁRKI, 256–270. Elérhető: <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a599.pdf> [Letöltve: 2023-07-05].
- Sik E. – Szép K. (2002) *A háztartási szatellit számla*. Budapest: KSH.
- Sorokin, P. (1943) *Man and Society in Calamity*. New York: E. P. Dutton and Inc.
- Stefkócs Á. – Sik E. (2023) Párok politikai homofiliája és ennek hatása a pár jóllétére Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 33(1), 6–29. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.1.2>
- Szép K. – Sik E. (2001) A háztartási termelés pénzértéke. *Statistikai Szemle*, 79(7), 596–648. Elérhető: https://www.ksh.hu/stat-szemle_archive/2001/2001_07/2001_07_001.pdf#page=28 [Letöltve: 2023-07-05].
- Szép K. – Sik E. (2004) A háztartási szatellit számla elméleti és módszertani alapjai. *Statistikai Szemle*, 82(2), 135–150. Elérhető: http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2004/2004_02/2004_02_135.pdf [Letöltve: 2023-07-05].

Young, M. – Wilmott, P. (1957) *Family and Kinship in East-London*. London: Routledge and Kegan Paul.
<https://doi.org/10.4324/9780203802342>

Walley, K. (2007) Coopetition: An Introduction to the Subject and an Agenda for Research. *International Studies of Management and Organisation*, 37(2), 11–31. <https://doi.org/10.2753/imo0020-8825370201>

FÜGGELÉK

1. melléklet. A bemeneti változók jellemzői¹⁸

A párok egyenlőtlenség/különbözőség változói	
Korkülönbség (két dummy): az outlierek kiszűrése után vett különbség*	1 = a nő idősebb (-10 és -1,1 év) (10%)
	1 = a férfi idősebb (6,5 és 15 év között) (50%)
Iskolázottságbeli egyenlőtlenség (két dummy): az elvégzett osztályok számának különbsége	1 = a nő iskolázottabb (a különbség -6 és -3 osztály között) (9%)
	1 = a férfi iskolázottabb (a különbség 3 és 6 osztály között) (7%)
Jövedelemegyenlőtlenség (két dummy): nettó bérjövödelmek különbsége	1 = alsó kvintilis (a különbség kevesebb mint 10042 forint) (20%)
	1 = felső kvintilis (a különbség több mint 86846 forint) (20%)
Kapcsolati tőke egyenlőtlensége	a pár két tagjának rokonokkal való kapcsolattartásának hányadosa (logaritmizálva)
	a pár két tagjának barátokkal való kapcsolattartásának hányadosa (logaritmizálva)
A párok tőkéje és erőforrásai (kumulálva)	
Korösszeg (két dummy)	1 = 1. kvintilis (az összeg 78 év vagy kevesebb) (20%)
	1 = 5. kvintilis (az összeg 132 vagy több év) (20%)
Iskolázottság-összeg két dummy): az elvégzett osztályok számának összege	1 = kevesebb mint érettségi (az összeg 24 év alatt) (32%)
	1 = több mint érettségi (az összeg 24 év fölött) (26%)
Jövedelem kvintilis (két dummy): nettó bérjövödelmek összege (10000 forint)	1 = 1. kvintilis (az összeg kevesebb, mint 129434 forint) (20%)
	1 = 5. kvintilis (az összeg több mint 286379 forint) (20%)
Kapcsolati tőke mennyisége	a pár összes kapcsolattartása a rokonaikkal (logaritmizálva)
	a pár összes kapcsolattartása a barátaikkal (logaritmizálva)
A háztartás jellemzői	
Lakáskörülmények – zaj, légszennyezés, bűnözés; vizesedés, sötét lakás, zuhanyzó, fürdő, vécé, közüzemi számlákkal vagy lakbérrel elmaradás	magasabb érték – rosszabb lakásminőség
3 év alatti gyerek (dummy)	1 = van 3 év alatti gyerek (9%)
Akadály (dummy) – van -e legalább egy 16 év feletti, napi életvitelében akadályozott személy a háztartásban	1 = van akadályozott személy (16%)
Falu (dummy) – ritkán lakott területen él-e	1 = falun él (56%)

¹⁸ Minden esetben a férfihez viszonyítottuk a nő értékeit.

2. melléklet Az egyenlőtlen fogyasztás modelljei

F1. táblázat. A pár két tagja önmagára költésének egyenlőtlensége

	alapmodell			kiterjesztett modell			teljes modell		
	n=3520			n=3520			n=3480		
	R2=2,2%			R2=7,4%			R2=7,6%		
	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH
A pár két tagja közötti egyenlőtlenségek									
nő iskolázottabb	4,3	0,039	0,55	0,1	0,701	0,87	0,0	0,961	1,02
férfi iskolázottabb	1,5	0,227	0,67	0,3	0,605	0,83	0,0	0,934	0,97
nő idősebb	5,0	0,026	1,66	3,1	0,079	1,50	3,6	0,059	1,54
férfi sokkal idősebb	0,8	0,364	1,16	0,1	0,709	1,06	0,3	0,613	1,09
a pár rokonokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	3,5	0,063	1,15	2,3	0,128	1,11	2,6	0,104	1,12
a pár barátokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	2,1	0,148	0,91	1,1	0,289	0,94	1,0	0,307	0,94
nettó jövedelemkülönbség az alsó kvintilisben	4,8	0,029	1,45	6,4	0,012	1,56	6,2	0,013	1,56
nettó jövedelemkülönbség a felső kvintilisben	4,4	0,036	0,64	0,9	0,349	0,81	0,8	0,385	0,82
A pár két tagjának tőkéi/erőforrásai									
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél kevesebb				12,5	0,000	1,82	14,0	0,000	1,92
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél több				0,3	0,610	0,86	0,9	0,330	0,73
a pár korösszege az alsó kvintilisben				0,9	0,355	0,84	0,5	0,473	0,86
a pár korösszege a felső kvintilisben				5,6	0,018	0,58	6,3	0,012	0,55
a pár összes kapcsolattartása a rokonaikkal (logaritmizálva)				3,9	0,048	0,85	4,3	0,037	0,85
a pár összes kapcsolattartása a barátaikkal (logaritmizálva)				0,5	0,496	0,95	0,5	0,501	0,95
a pár nettó jövedelemösszege az alsó kvintilisben				1,0	0,313	1,19	2,2	0,141	1,31
a pár nettó jövedelemösszege a felső kvintilisben				11,9	0,001	0,33	11,2	0,001	0,34
A háztartás jellemzői									
lakhatás minősége (magasabb érték: rosszabb minőség)							4,1	0,042	0,92
ritkán lakott területen élnek							0,4	0,535	0,91
van 3 évesnél kisebb gyerekek							0,0	0,941	0,98
van önálló életvitelében akadályozott személy							0,1	0,759	1,06
Constant	424,3	0,000	0,06	11,1	0,001	0,19	8,8	0,003	0,22

F2. táblázat A pár ruházkodásának egyenlőtlensége

	alapmodell			kiterjesztett modell			teljes modell		
	n=3509			n=3509			n=3471		
	R2=2,1%			R2=7,2%			R2=7,8%		
	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH
A pár két tagja közötti egyenlőtlenségek									
nő iskolázottabb	0,4	0,532	0,85	1,0	0,326	1,41	1,5	0,218	1,55
férfi iskolázottabb	0,9	0,336	0,71	0,0	0,846	1,08	0,1	0,784	1,11
nő idősebb	2,1	0,148	1,45	1,0	0,326	1,29	0,9	0,354	1,27
férfi idősebb	4,7	0,031	1,44	2,8	0,095	1,33	3,5	0,062	1,38
a pár rokonokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	5,2	0,022	1,19	3,6	0,057	1,15	3,9	0,049	1,16
a pár barátokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	4,2	0,040	0,87	2,1	0,144	0,91	2,0	0,157	0,91
nettó jövedelemkülönbség az alsó kvintilisben	4,4	0,037	1,45	5,4	0,021	1,53	4,3	0,038	1,47
nettó jövedelemkülönbség a felső kvintilisben	2,8	0,093	0,69	1,2	0,280	0,78	1,0	0,312	0,79
A pár erőforrásai és tőkái									
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél kevesebb				2,8	0,091	1,36	2,4	0,121	1,34
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél több				1,2	0,264	0,70	2,1	0,149	0,62
a pár korösszege az alsó kvintilisben				0,2	0,623	1,10	0,6	0,447	1,17
a pár korösszege a felső kvintilisben				9,8	0,002	0,37	12,0	0,001	0,33
a pár összes kapcsolattartása a rokonaikkal (logaritmizálva)				0,6	0,438	1,07	0,8	0,377	1,09
a pár összes kapcsolattartása a barátaikkal (logaritmizálva)				0,4	0,512	0,95	0,3	0,557	0,96
a pár nettó jövedelemösszege az alsó kvintilisben				3,0	0,082	1,37	2,6	0,107	1,36
a pár nettó jövedelemösszege a felső kvintilisben				11,4	0,001	0,33	10,6	0,001	0,34
A háztartás jellemzői									
lakhatás minősége (magasabb érték: rosszabb minőség)							0,0	0,914	1,00
ritkán lakott területen élnek							2,5	0,115	0,78
van 3 évesnél kisebb gyermekük							0,1	0,727	0,91
van önálló életvitelében akadályozott személy							4,8	0,029	1,55
Constant	425,5	0,000	0,04	31,0	0,000	0,04	30,1	0,000	0,04

F3. táblázat. A pár társasági léttel kapcsolatos költségek egyenlőtlensége

kb. 4,7% fogyasztja egyenlőtlenül	alapmodell			kiterjesztett modell			teljes modell		
	n=3056			n=3056			n=3022		
	R2=1,2%			R2=4%			R2=4,9%		
	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH
A pár két tagja közötti egyenlőtlenségek									
nő iskolázottabb	3,1	0,080	0,54	0,0	0,975	1,01	0,3	0,599	1,27
férfi iskolázottabb	3,1	0,078	0,44	0,5	0,488	0,71	0,0	0,911	0,94
nő idősebb	0,0	0,834	0,94	0,3	0,611	0,86	0,4	0,527	0,82
férfi idősebb	0,0	0,968	1,01	0,1	0,744	0,94	0,1	0,764	0,95
a pár rokonokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	3,2	0,074	1,17	2,3	,127	1,14	2,8	0,097	1,15
a pár barátokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	0,0	0,966	1,00	0,1	0,761	1,02	0,1	0,719	1,03
nettó jövedelemkülönbség az alsó kvintilisben	2,1	0,151	1,35	2,3	0,126	1,39	2,1	0,152	1,37
nettó jövedelemkülönbség a felső kvintilisben	0,0	0,955	1,01	0,5	0,475	1,18	0,5	0,481	1,18
A pár tőkési és erőforrásai									
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél kevesebb				0,3	0,558	0,89	0,0	0,971	0,99
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél több				4,5	0,034	0,48	5,8	0,016	0,40
a pár korösszege az alsó kvintilisben				0,3	0,601	0,89	0,0	0,832	0,95
a pár korösszege a felső kvintilisben				0,7	0,401	0,79	1,0	0,324	0,76
a pár összes kapcsolattartása a rokonaikkal (logaritmizálva)				1,3	0,258	0,89	1,5	0,219	0,88
a pár összes kapcsolattartása a barátaikkal (logaritmizálva)				2,6	0,110	1,16	2,7	0,098	1,17
a pár nettó jövedelemösszege az alsó kvintilisben				3,4	0,064	1,48	6,3	0,012	1,73
a pár nettó jövedelemösszege a felső kvintilisben				3,4	0,066	0,57	4,1	0,042	0,53
A háztartás jellemzői									
lakhatás minősége (magasabb érték: rosszabb minőség)							6,1	0,013	0,87
ritkán lakott területen élnek							0,1	0,722	0,94
van 3 évesnél kisebb gyerekük							0,5	0,487	0,79
van önálló életvitelében akadályozott személy							0,1	0,795	0,94
Constant	359,0	0,000	0,05	21,1	0,000	0,05	17,8	0,000	0,06

F4. táblázat. A pár sportesemény-látogatásának egyenlőtlensége

	alapmodell			kiterjesztett modell			teljes modell		
	n=671			n=671			n=668		
	R2=2%			R2=7,3%			R2=7,8%		
	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH
A pár két tagja közötti egyenlőtlenségek									
nő iskolázottabb	0,1	0,763	1,10	0,3	0,566	0,81	0,3	0,614	0,83
férfi iskolázottabb	1,9	0,166	0,47	1,9	0,164	0,44	1,6	0,203	0,47
nő idősebb	1,6	0,199	1,53	1,9	0,173	1,58	1,7	0,186	1,56
férfi idősebb	2,2	0,140	1,39	3,2	0,073	1,51	2,8	0,097	1,47
a pár rokonokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	0,5	0,475	0,92	0,4	0,546	0,93	0,3	0,593	0,94
a pár barátokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	0,0	0,867	1,02	0,0	0,992	1,00	0,0	0,974	1,00
nettó jövedelemkülönbség az alsó kvintilisben	0,2	0,621	0,88	0,3	0,572	0,86	0,2	0,684	0,89
nettó jövedelemkülönbség a felső kvintilisben	2,7	0,103	1,49	1,4	0,233	1,36	1,9	0,166	1,45
A pár tőkési és erőforrásai									
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél kevesebb				9,0	0,003	0,38	7,0	0,008	0,41
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél több				0,2	0,619	1,16	0,1	0,789	1,09
a pár korösszege az alsó kvintilisben				1,0	0,327	0,79	1,4	0,245	0,74
a pár korösszege a felső kvintilisben				2,1	0,152	0,40	2,2	0,140	0,39
a pár összes kapcsolattartása a rokonaikkal (logaritmizálva)				1,0	0,316	1,15	1,0	0,319	1,16
a pár összes kapcsolattartása a barátaikkal (logaritmizálva)				0,3	0,577	1,07	0,3	0,591	1,07
a pár nettó jövedelemösszege az alsó kvintilisben				0,4	0,554	0,83	0,1	0,732	0,90
a pár nettó jövedelemösszege a felső kvintilisben				0,4	0,504	0,84	0,8	0,381	0,79
A háztartás jellemzői									
lakhatás minősége (magasabb érték: rosszabb minőség)							0,8	0,364	0,93
ritkán lakott területen élnek							0,3	0,612	0,89
van 3 évesnél kisebb gyerekük							0,0	0,992	1,00
van önálló életvitelében akadályozott személy							0,2	0,653	0,84
Constant	74,2	0,000	0,17	9,1	0,003	0,07	7,6	0,006	0,08

F5. táblázat. A pár mozilátogatásának egyenlőtlensége

	alapmodell			kiterjesztett modell			teljes modell		
	n=1147			n=1147			n=1131		
	R2=2,1%			R2=10,9%			R2=11,5%		
	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH
A pár két tagja közötti egyenlőtlenségek									
nő iskolázottabb	1,9	0,171	1,55	0,1	0,781	0,90	0,1	0,749	0,89
férfi iskolázottabb	0,1	0,726	0,84	0,7	0,392	0,64	0,7	0,391	0,64
nő idősebb	1,2	0,266	0,62	1,3	0,261	0,61	1,5	0,222	0,59
férfi idősebb	0,3	0,565	0,87	0,0	0,994	1,00	0,0	0,983	1,01
a pár rokonokkal való kapcsolattartásának hányadosa (logaritmizálva)	0,7	0,406	0,90	0,5	0,492	0,91	0,3	0,581	0,93
a pár barátokkal való kapcsolattartásának hányadosa (logaritmizálva)	2,6	0,104	0,82	4,1	0,042	0,75	4,1	0,043	0,75
nettó jövedelemkülönbség az alsó kvintilisben	1,3	0,255	1,38	1,7	0,189	1,48	1,3	0,246	1,41
nettó jövedelemkülönbség a felső kvintilisben	1,1	0,294	1,33	0,1	0,733	1,10	0,1	0,737	1,10
A pár tőkési és egyenlőtlenségei									
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél kevesebb				2,7	0,103	0,53	3,0	0,085	0,49
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél több				2,3	0,126	1,62	2,5	0,117	1,65
a pár korösszege az alsó kvintilisben				0,2	0,629	1,12	0,3	0,617	1,13
a pár korösszege a felső kvintilisben				0,0	0,997	0,00	0,0	0,997	0,00
a pár összes kapcsolattartása a rokonaikkal (logaritmizálva)				0,8	0,384	1,16	1,0	0,326	1,19
a pár összes kapcsolattartása a barátaikkal (logaritmizálva)				3,5	0,062	1,37	3,9	0,049	1,40
a pár nettó jövedelemösszege az alsó kvintilisben				8,6	0,003	0,28	8,5	0,004	0,27
a pár nettó jövedelemösszege a felső kvintilisben				0,7	0,387	0,79	0,6	0,452	0,81
A háztartás jellemzői									
lakhatás minősége (magasabb érték: rosszabb minőség)							0,5	0,493	1,06
ritkán lakott területen élnek							0,5	0,468	0,83
van 3 évesnél kisebb gyerekük							0,1	0,786	0,89
van önálló életvitelében akadályozott személy							1,2	0,265	1,65
Constant	157,0	0,000	0,08	21,2	0,000	0,01	22,7	0,000	0,00

F6. táblázat. A pár kulturális fogyasztásának egyenlőtlensége

	alapmodell			kiterjesztett modell			teljes modell		
	n=1171			n=1171			n=1149		
	R2=2%			R2=4,9%			R2=5,8%		
	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH	Wald	sig.	EH
A pár két tagja közötti egyenlőtlenségek									
nő iskolázottabb	0,7	0,397	1,27	0,1	0,770	0,91	0,4	0,551	0,83
férfi iskolázottabb	0,0	0,892	1,05	0,5	0,491	0,77	0,7	0,413	0,73
nő idősebb	1,7	0,196	0,61	1,4	0,239	0,63	1,5	0,221	0,62
férfi idősebb	1,6	0,210	0,77	1,1	0,284	0,80	1,5	0,217	0,77
a pár rokonokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	3,6	0,057	0,79	3,2	0,074	0,79	2,7	0,100	0,81
a pár barátokkal való kapcsolattartásának hányadosa logaritmizálva	0,4	0,553	0,94	0,7	0,393	0,91	0,9	0,347	0,90
nettó jövedelemkülönbség az alsó kvintilisben	3,9	0,049	1,62	3,7	0,053	1,62	4,3	0,037	1,70
nettó jövedelemkülönbség a felső kvintilisben	0,2	0,682	1,11	0,1	0,798	1,07	0,3	0,602	1,15
A pár tőkái és erőforrásai									
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél kevesebb				3,4	0,066	1,84	3,6	0,059	1,92
a pár iskolázottsága átlagosan érettségénél több				5,9	0,015	2,03	6,7	0,010	2,16
a pár korösszege az alsó kvintilisben				0,0	0,921	0,98	0,0	0,942	1,02
a pár korösszege a felső kvintilisben				0,1	0,724	1,11	0,1	0,736	1,11
a pár összes kapcsolattartása a rokonaikkal (logaritmizálva)				2,9	0,090	1,28	2,1	0,151	1,24
a pár összes kapcsolattartása a barátaikkal (logaritmizálva)				0,1	0,793	1,03	0,1	0,770	1,04
a pár nettó jövedelemösszege az alsó kvintilisben				2,5	0,115	0,52	2,5	0,115	0,49
a pár nettó jövedelemösszege a felső kvintilisben				0,1	0,749	0,93	0,1	0,726	0,92
A háztartás jellemzői									
lakhatás minősége (magasabb érték: rosszabb minőség)							0,4	0,521	0,95
ritkán lakott területen élnek							0,0	0,848	1,04
van 3 évesnél kisebb gyerekük							0,1	0,714	0,84
van önálló életvitelében akadályozott személy							2,1	0,147	1,66
Constant	148,7	0,000	0,11	19,813	0	0,014	18,3	0,000	0,02